

ВЕЋУ ЗА СТУДИЈЕ ПРИ УНИВЕРЗИТЕТУ У БЕОГРАДУ

ПРИЈАВА ТЕМЕ ЗА ИЗРАДУ МАСТЕР РАДА

Обраћам се Већу за студије Универзитета у Београду са молбом да ми се, као студенту академских мастер студија:

РЕЛИГИЈА У ДРУШТВУ, КУЛТУРИ И ЕВРОПСКИМ ИНТЕГРАЦИЈАМА

Одобри израда мастер рада на тему:

Улога лаика у области црквене управе у Српској Православној Цркви: правни и црквеноправни аспекти

Ментор: Проф. др Далибор Ђукић

студент: Владимир Јокић

бр.индекса: 42/2022

Београд, 2024. године

Улога лаика у области црквене управе у Српској Православној Цркви: правни и црквеноправни аспекти

I Предмет и циљ рада

Предмет рада је анализа улоге лаика (световњака) у области црквене управе у контексту односа Цркве и државе и то на примеру Српске православне цркве (СПЦ). Истраживање се фокусира на то како је држава кроз историју реаговала на учешће лаика у управљању црквеном имовином и другим аспектима црквене управе. Посебан акценат је стављен на установу црквене општине (ЦО), која је као основна организациона јединица СПЦ одиграла кључну улогу у очувању верског и националног идентитета у новијој историји српског народа. Ова тема тиче се учешћа лаика и у телима на епархијском и патријаршијском нивоу, као и питања учешћа лаика у избору клира.

Рад отпочиње истраживањем богословских претпоставки које леже у основи учешћа лаика у области црквене управе, као и анализом решења византијског црквеног и грађанског законодавства у овој области. Однос између црквених и државних правних решења у византијској епохи послужиће као модел који је утицао на касније епохе. Након тога, рад се фокусира на улогу лаика у новијој историји СПЦ, што обухвата период тзв. покрајинских цркава и уједињене СПЦ, закључно са савременим стањем. Овај преглед укључује упоредну анализу црквених и државних прописа, истражујући различите фазе односа између СПЦ и државе у новијој историји. Ту се сусрећемо са законодавним решењима Турског и Аустроугарског Царства и модерне српске државе (што обухвата и њен југословенски период). Посебна пажња ће бити посвећена мотивацији и правним решењима световног законодавства, то јест процени ваљаности тих решења у односу на канонско предање Цркве и концепт унутрашње аутономије цркве и црквеног права. Кроз рад ћемо се дотицати и решења других помесних цркава, односно законодавстава држава којима припадају.

Циљ рада је да пружи свеобухватан преглед и дубљу анализу историјских, правних и канонских оквира који су дефинисали улогу лаика у управљању црквеном имовином и другим аспектима црквене управе. Истраживање ће посебно настојати да на примеру СПЦ истражи како су државне власти покушавале да утичу на овај аспект црквеног живота и како су ти покушаји утицали на односе између СПЦ и државе. Такође ће се анализирати у којој мери је учешће лаика било предмет државног интересовања и интервенција, те како

су ови фактори обликовали динамику државно-црквених односа кроз историју. Резултати овог истраживања требало би да допринесу бољем разумевању комплексних односа између Цркве и државе, као и значају и утицају лаика у оквиру црквене управе.

II Методе истраживања

У раду ће бити примењене следеће методе:

1. Историјско-критичка метода

Ова метода ће бити коришћена за анализу историјских извора везаних за улогу лаика у црквеној управи, посебно у случају СПЦ. Укључиваће критичко испитивање примарних извора (црквених докумената, државних аката) и секундарне литературе. Циљ је реконструисати историјски контекст и развој улоге лаика у црквеној управи кроз различите епохе.

2. Литерарна метода

Примениће се у анализи текстова црквених и државних докумената, као и релевантне научне литературе. Фокус ће бити на разумевању језика, структуре и аргументације у овим текстовима. Ова метода ће помоћи у откривању имплицитних ставова и идеја о улози лаика у црквеној управи.

3. Аналитичко-синтетичка метода

Користиће се за разлагање сложених појава везаних за улогу лаика на њихове саставне делове (анализа), а затим за повезивање тих делова у целину (синтеза). Ова метода ће омогућити дубље разумевање односа између различитих аспеката теме и извођење општих закључака.

4. Компаративна метода

Примениће се за упоређивање улоге лаика у различитим историјским периодима, као и за поређење са другим православним црквама. Ова метода ће помоћи у идентификацији сличности и разлика у приступима улози лаика у црквеној управи.

5. Интердисциплинарни приступ

Истраживање ће интегрисати увиде из црквеног права, државног права, историје и теологије. Овај приступ је неопходан за свеобухватно разумевање сложене природе односа између цркве, државе и лаика у контексту црквене управе.

III Полазна хипотеза

Полазна хипотеза овог мастер рада гласи:

Улога лаика у области црквене управе у Српској православној цркви била је предмет значајног државног интересовања и интервенција кроз различите историјске периоде, што је утицало на унутрашње уређење Цркве и њену аутономију, али је истовремено имало кључну улогу у очувању верског и националног идентитета српског народа.

У оквиру ове хипотезе, настојаћемо да докажемо следеће тврдње:

1. **Историјски континуитет државног уплива:** Од византијске епохе па на даље, држава је неретко настојала да ограничи или инструментализује улогу лаика у области црквене управе у циљу контроле над Црквом. То се односи и на СПЦ, што је варијало у зависности од конкретног модела односа Цркве и државе.
2. **Утицај на црквену аутономију:** Државне интервенције у погледу улоге лаика у црквеној управи често су задрале у унутрашње уређење Цркве, односно њену аутономију, изазивајући комплексне и конфликтне односе између црквених и државних власти.

3. **Значај за очување идентитета:** Упркос ограничењима и притисцима, учешће лаика у црквеној управи, посебно кроз институцију црквене општине, играло је кључну улогу у очувању верског и националног идентитета српског народа.
4. **Еволуција односа Цркве и државе:** Кроз различите историјске периоде, однос између СПЦ и државе у погледу улоге лаика у црквеној управи се мењао, од покушаја строге контроле од стране држава под којима је српски народ робовао (Турска, Аустроугарска) до савременог начела кооперације, што се одражава у актуелним законодавним решењима Републике Србије.

IV Предлог структуре рада:

I Увод

- Предмет истраживања
- Циљеви истраживања
- Полазна хипотеза
- Методе истраживања
- Структура рада

II Улога лаика у области црквене управе

- Еклисиолошке претпоставке
- Црквено-правна (канонска) и државно-правна решења у Византији

III Покрајинске Цркве

- Српска црква у Босни и Херцеговини
- Карловачка митрополија
- Београдска митрополија

IV Уједињена СПЦ

- Краљевина Југославија

- СФРЈ

V Савремено стање

- Република Србија

- Земље региона

- Дијаспора

VI Закључак

- Сумирање главних закључака истраживања

- Потврда или одбацивање полазне хипотезе

- Закључне мисли о значају улоге лаика у области црквене управе: перспективе и

Предлози

IX Литература

X Прилози

V Очекивани резултати

Очекивани резултати овог рада укључују:

1. Детаљан историјско-правни преглед: Обухвата кључне историјске периоде и значајне законодавне акте који су утицали на улогу лаика у црквеној управи. Анализа ће разјаснити утицај различитих правних система на позицију лаика у СПЦ.

2. Контекстуализација проблематике: Рад истражује историјске и правне факторе који су дефинисали улогу лаика, укључујући државне интервенције и социокултурне контексте. Анализа ће обухватити утицај друштвених покрета и историјских догађаја на однос Цркве и државе.

3. Идентификација и анализа: Процена историјских и савремених решења у вези са улогом лаика на основу два критеријума: канонском предању и концепту унутрашње аутономије Цркве. Разматраће се успешни и неуспешни модели управљања и њихови ефекти на црквени живот.

4. Допринос научној заједници: Пружа нове увиде у историјске и правне аспекте улоге лаика, корисне за истраживаче, студенте и практичаре у праву, теологији и социологији. Резултати ће служити као основа за будућа истраживања о улози лаика у савременом црквеном животу, посебно у контексту планиране ревизије Устава СПЦ.

VI Прелиминарни списак библиографије

Извори:

1. „Закон о Српској православној цркви (1929),“ Википедиа. Приступљено август 25, 2024. <https://sr.wikisource.org/wiki/>.
2. *Закон о црквама и верским заједницама - ЗЦВЗ, Службени гласник РС*, бр. 36/2006.
3. „Конвенција између аустроугарске владе и Цариградске патријаршије о статусу православних епархија у Босни и Херцеговини од 31. марта 1880. године.“ У *Извори за историју Српске православне цркве у Босни и Херцеговини*, прир. Бојан Стојнић и Радован М. Пилиповић, 58-59. Београд - Бања Лука: Удружење архивских радника републике Српске, Архив Републике Српске, Архив Српске православне цркве, 2020.
4. *Основни закон о правном положају верских заједница, Службени лист ФНРЈ*, 22/53.
5. *Превишињи Краљевски Рескрипт од 10. августа 1868. год. о уређењу црквених, школских и фондационалних дела грчко – источне српске митрополије*. Нови Сад: Књижарница Светозара Ф. Огњановића, 1912.
6. *Свештени канони Цркве*. Прев. и прир. и епископ Херцеговачки Атанасије. Београд: Православни Богословски факултет Београдског универзитета, 2005.
7. „Статут о уређењу црквене и школске управе српско-православних епархија (митрополија) у Босни и Херцеговини.“ *Источник*, број. 8 и 9 (1905): 234 – 301.

8. „Уредба о Светом архијерејском сабору и Светом архијерејском синоду Српске православне цркве (1921).“ Српска енциклопедија. Приступљено Август 25, 2024. <http://srpskaenciklopedija.org/>.
9. „Уредба о централизацији управне и судске власти у Српској патријаршији (1921).“ Српска енциклопедија. Приступљено Август 25, 2024. <http://srpskaenciklopedija.org/>.
10. „Устав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца – Видовдански устав.“ Пројурис. Приступљено Август 25, 2024. <https://www.projuris.org>.
11. *Устав Републике Србије, Службени гласник РС*, бр. 1/90.
12. *Устав Републике Србије, Службени гласник РС*, бр. 98/2006.
13. „Устав Српске православне цркве (1931).“ Српска енциклопедија. Приступљено Август 25, 2024. <http://srpskaenciklopedija.org/>.
14. „Устав Српске православне цркве (1957).“ Српска енциклопедија. Приступљено Август 25, 2024. <http://srpskaenciklopedija.org/>.
15. Устав Федеративне Народне Републике Југославије, *Службени лист ФНРЈ*, 10/1946.
16. Милаш, Никодим. *Правила Православне цркве са тумачењима I*. Нови Сад: Наклада књижаре А. Пајевића, 1895.
17. Милаш, Никодим. *Правила Православне цркве са тумачењима II*. Нови Сад: Наклада књижаре А. Пајевића, 1896.

Помоћна литература:

18. Афанасјев, Николај. *Екклесиологија ступања у клир*, прев. Коста Симић. Краљево: Епархија Жичка, 2008.

19. Афанасјев, Николај. *Служење мирјана (лаика) у Цркви*, прев. Коста Симић.. (Краљево: Епархија жичка, 2008).
20. Афанасјев, Николај. *Ступање у Цркву*, прев. Ксенија Кончаревић (Краљево: Епархијски Управни одбор епархије Жичке, 2008).
21. Афанасјев, Николај. *Црква Духа Светог*, прев. Ксенија Кончаревић. Вршац: Епархијски управни одбор Епархије банатске, 2003.
22. Бандобрански, Милан. „Однос парохије и црквене општине према Уставу Српске православне цркве,“ у *Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати*, 193-200. Београд: Православни богословски факултет, 2012.
23. Бранковић, Бошко М. „Босна и Херцеговина и потписивање конвенције 1880. године,“ у *Синеза 2* (2021): 9-17.
24. Вуковић, Сава, епископ шумадијски. *Историја Српске Православне Цркве у Америци и Канади 1891-1941*. Каленић: Крагујевац, 1994.
25. Вулић, Славиша М. „Аустроугарска окупација Босне и Херцеговине и прве године управе (1878-1882).“ Докторска дисертација, Универзитет у Београду, 2021.
26. Гардашевић, Благота. „Канонски основи за стицање аутокефалности у Православној цркви.“ У *Избор црквено-правних радова*, ур. Димитрије Калезић, Радомир Поповић и Ненад Милошевић, 268-283. Београд: Богословски факултет СПЦ, 2002.
27. Гардашевић, Благота. „Организационо устројство и законодавство Православне цркве између два светска рата.“ У *Избор црквено-правних радова*, ур. Димитрије Калезић, Радомир Поповић и Ненад Милошевић, 206-233. Београд: Богословски факултет СПЦ, 2002.
28. Гардашевић, Благота. „Црква као правна институција.“ У *Избор црквено-правних радова*, уредили Димитрије Калезић, Радомир Поповић и Ненад Милошевић, 53-80. Београд: Богословски факултет СПЦ, 2002.
29. Ђукић, Далибор. „Аутономија верских заједница у правном поретку Републике Србије.“ У *Зборник радова правног факултета у Новом Саду* 57, број 4 (2023): 1207-1221.
30. Ђурђевић, Ненад. *Остваривање слободе вероисповести и правни положај цркава и верских заједница у Републици Србији*. Београд: Службени гласник, 2009.

31. Крстић, Зоран. “Актуелни црквени устав и процес секуларизације.” Епархија шумадијска. Приступљено Август 25, 2024. <https://eparhija-sumadijska.org.rs/download/rektor/Crkveni%20ustav%20i%20sekularizacijaZK.pdf>.
32. Љубибратић, Саво. *Нацрт Устава и самоуправно уређење Српске православне цркве*. Сарајево: Извршни одбор за уређење Српске православне цркве, 1925
33. Љубибратић, Саво. *О организацији Српске цркве – изборни систем*. Сарајево: 1925.
34. Маринковић, Танасије., „Прилог за јавну расправу о уставности Закона о црквама и верским заједницама“, *Анали Правног факултета у Београду*, број. 1 (2011): 367-385.
35. Маџар, Божо. *Покрет Срба Босне и Херцеговине за вјерско-просвјетну самоуправу*. Сарајево: „Веселин Маслеша“, 1982.
36. Милаш, Никодим. *Канонично начело Православне Цркве при разређењу црквених области. К питању о јерархичком положају Сарајевске митрополије*. Задар: Печатња Ивана Водице, 1884.
37. Милаш, Никодим, епископ далматински. *Православно црквено право: по опћим црквено – правним изворима и посебним законским наредбама које важе у појединим автекефалним црквама*. Мостар: Издавачка књижарница Пахера и Кисића, 1902.
38. Милошевић, Ненад. „О ревизији Устава Српске православне цркве.“ У *У духу и истини*, 135-139. Београд: Православни богословски факултет, 2011.
39. Мирковић, Мирко. *Правни положај и карактер Српске цркве под турском влашћу (1459 – 1776)*. Београд: Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије, 1965.
40. Митровић, Петар, „Начело световности у Републици Србији према Уставу из 2006.“ *Анали Правног факултета у Београду*, број. 1 (2015): 287-303.
41. Новаковић, Драган. „Доношење првог устава Српске православне цркве 1931. године.“ У *Зборник Матице српске за друштвене науке*, 41-54. Нови Сад: Матица српска, 2014.
42. Новаковић, Драган. „Положај Српске православне цркве у Босни и Херцеговини за време аустругарске окупације.“ У *Историјски записи*, година LXXIИ, бр. 1-4 (2006): 125-146.

43. Новаковић, Драган. Српска православна црква у законодавству Краљевине СХС-Југославије, Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, Београд, 2015)
44. Новаковић, Драган. „Црква и верске заједнице у уставима Србије.“ У Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати, књига 18, прир. Богољуб Шијаковић, 64-86. Београд: православни богословски факултет, 2015.
45. Перић, Димшо. *Законодавство Српске православне цркве од стварања Југославије до новијег времена – прилог проучавању односа цркве и државе*. Торонто: Српска православна епархија канадска, 1995.
46. Перић, Димшо. *Устројство, организација и рад на законодавству Српске православне цркве у првој половини XX века (1901-1950)*. Необјављена дисертација. Београд: 1991.
47. Перић, Димшо. *Црквено право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду / Центар за публикације Досије, 1997.
48. Радић, Радмила, *Држава и верске заједнице 1945-1970 I*, Институт за новију историју Србије, Београд 2002.
49. Слијепчевић, Ђоко. *Историја Српске православне цркве I*. Београд: 2002. Цетињска богословија. Приступљено Август 25, 2024. <https://www.bogoslovija.me/wp-content/uploads/2019/05/istorija-srpske-pravoslavne-crkve-i-dr-djoko-slijepcevic.pdf>.
50. Слијепчевић, Ђоко. *Историја Српске православне цркве II*. Београд: 2002. Цетињска богословија. Приступљено Август 25, 2024. <https://www.bogoslovija.me/wp-content/uploads/2019/05/istorija-srpske-pravoslavne-crkve-ii-dr-djoko-slijepcevic.pdf>.
51. Стаменковић, Александар. „Историјски развој црквених општина и лаичке службе у Српској цркви XVIII – XX века.“ У *Црквене студије*, број. 11 (2004): 389-402.
52. Степић, Ђорђе. „Методи попуњавања правне празнине: Однос државе и цркве у закону о црквама и верским заједницама.“ У *Весник правне историје* 1, број. 1 (2020): 339-357.
53. Суботић, Оливер. „Историјски развој организационе структуре Цркве.“ У *Теолошки погледи* 41, број. 1 (2008). 81-93.
54. Томић, Марко Д. „Статусна и црквеноправна питања Српске православне цркве на територији Босне и Херцеговине између два свјетска рата.“ Докторска дисертација, Универзитет у Београду, 2022.

55. Троицки, Сергије. „О устројству црквених општина у Српској Патријаршији.“
Светосавље (новембар - децембар, 1939): 6-26.
56. Флоровски, Георгије. “Consensus Ecclesiae,” У *Евхаристијска еклисиологија: Христос-Црква-Евхаристија / Георгије Флоровски*, прев. Марко Ђурђевић, Ур. Златко Матић, 75-77. Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске, 2016.
57. Цисарж, Бранко. *Црквено право I (опити део и организација цркве)*. Београд: Свети архијерејски синод СПЦ, 1970.

Радна биографија:

Владимир Јокић, рођен је 06. Септембра 1988. године у Ваљеву. Основну школу завршава у свом родном месту, а 2009. године завршава Средњу богословску школу „Светога Саве“ у Београду. Исте године, благословом Епископа ваљевског Г. Милутина, уписује Православни богословски факултет на Универзитету у Београду. Године 2014. Завршава богословски факултет. 2022. године уписује интердисциплинарне мастер студије, специјализујући се у области Религије у друштву, култури и европским интеграцијама при Универзитету у Београду. Након успешно положени свих предвиђених испита 2024. године, предлаже тему за мастер рад код ментора проф. др Далибора Ђукића.

Ментор

Проф. Др. Далибор Ђукић

Студент

Владимир Јокић
бр. индекса: 42/2022

МАСТЕР СТУДИЈЕ РЕЛИГИЈА У ДРУШТВУ, КУЛТУРИ И ЕВРОПСКИМ
ИНТЕГРАЦИЈАМА

НАСЛОВ ТЕМЕ:

Улога лаика у области црквене управе у Српској Православној Цркви: правни и
црквеноправни аспекти

Кандидат: Владимир Јокић, бр. индекса 42/2022

Ментор: проф. др Далибор Ђукић

Правни факултет Универзитета у Београду

Комисија:

1. проф. др Зоран Крстић
Православни Богословски факултет Универзитета у Београду
2. проф. др Владан Таталовић
Православни Богословски факултет Универзитета у Београду